

Wprowadzenie do wykładu „Społeczeństwo II Rzeczypospolitej na drodze do modernizacji”

Odbudowa niepodległości sprawiła, że to właśnie państwo było w okresie międzywojennym najważniejszym czynnikiem stymulującym rozwój cywilizacyjny ziem polskich i procesy modernizacyjne społeczeństwa polskiego. Druga Rzeczpospolita miała ambicję być państwem działającym w oparciu o nowoczesne rozwiązania prawne i instytucjonalne, aktywnie wspierającym procesy demokratycznego ładu społecznego. Znajdowało to swój wyraz w strukturze i zasadach bieżącego funkcjonowania aparatu administracji państwowej i samorządowej, szerokim zakresie praw obywatelskich gwarantowanych w konstytucji, czy polityce społecznej państwa – zwłaszcza na polu oświaty, praw pracowniczych oraz równouprawnienia płci. Państwo tworzyło też ramy życia publicznego – zarówno w sferze polityki, jak działalności społecznej i kulturalnej. Oddziaływanie państwa było wzmacniane przez jeszcze dwa istotne czynniki. Pierwszy – to rozwój nowoczesnego sektora gospodarczego. Nowe technologie i rozwiązania organizacyjne w przedsiębiorstwach produkcyjnych, handlu i usługach przyczyniały się do formowania i rozpowszechniania nowoczesnych postaw nie tylko wśród warstw wykształconych, ale też w sporych grupach drobnych przedsiębiorców i fizycznych pracowników najemnych. Z drugiej strony postępy elektryfikacji czy upowszechnianie nowych form transportu i komunikacji zmieniały także styl życia i pracy całego społeczeństwa. Drugi czynnik wspierający modernizację – to oddziaływanie nowoczesnej kultury masowej. Jej centrum znajdowało się w Ameryce Północnej i Europie Zachodniej, ale siła oddziaływania – za pośrednictwem kina, nowoczesnej muzyki rozrywkowej, wielonaktadowej prasy, literatury popularnej czy radia była ogromna nawet w najbardziej oddalonych od cywilizacji zakątkach Polesia i Karpat. Za ich sprawą formowały się nowe pragnienia, ambicje i potrzeby i wzorce zachowań. Procesy modernizacyjne w Drugiej Rzeczypospolitej napotykały też istotne przeszkody i bariery, z których najważniejszą był dojmujący brak kapitału na niezbędne inwestycje w kapitał ludzki, infrastrukturę i instytucje życia gospodarczego. Świadomości potrzeb w zakresie rozwoju oświaty powszechnej i zawodowej przez całe dwudziestolecie towarzyszyła niemożność wygospodarowania funduszy na budowę sieci szkolnej oraz finansowanie edukacji, zwłaszcza na terenie wiejskim. A była to zaledwie pierwsza z długiej listy spraw bezwzględnie koniecznych do natychmiastowego rozwiązania. Ważną barierą spowalniającą procesy modernizacyjne było zróżnicowanie cywilizacyjne i kulturowe ziem wchodzących w skład odrodzonego państwa polskiego, a zwłaszcza głębokie zacofanie znacznych połaci Ziemi Wschodnich.

Dokonania społeczeństwa Drugiej Rzeczypospolitej na polu modernizacji zasługują na uznanie i szacunek. Tym bardziej, że pozytywne zmiany zazwyczaj wiązały się z ogromnym wysiłkiem i wyrzeczeniami w wymiarze społecznym i indywidualnym. Nie może to przesłonić faktu, że do 1939 roku nie udało się wyjść poza model modernizacji wyspowej – spektakularnym osiągnięciem w rodzaju rozbudowy Gdyni jako nie tylko portu i miasta ale i międzynarodowego centrum biznesowego, towarzyszyło utrzymywanie się stagnacji całych sektorów społeczeństwa i gospodarki z drobnym rolnictwem chłopskim na czele.